УДК 94 (477): 303. 823. 3

ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ІНДУСТРІАЛЬНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В 1917-1920 рр.

В'ЯЧЕСЛАВ ПОПОВ,
кандидат історичних наук, доцент Донецького державного університету управління

У статті розглядається коло питань, що належать до управління соціальними процесами в промислових районах України в період національно-демократичної революції 1917-1920 рр. Визначені суб'єкти регулятивної діяльності, аналізуються засоби досягнення управлінських завдань, характеризуються проблеми, що виникали в процесі організації соціального управління.

Ключові слова: *ефективність управління, руйнування владної вертикалі, паралельні владні структури, дефіцит професійних кадрів, революційне насильство.*

Постановка проблеми. Функціонування суспільства передбачає наявність системи управління, яка здійснює регулювання основних соціальних процесів. Система управління використовує різноманітні ресурси - економічні, морально-правові, інформаційні, силові тощо. Реалізація регулятивних функцій різними громадськими й державними інститутами в умовах соціальної кризи становить науковий інтерес. Багатий фактичний матеріал для вивчення проблеми надає історія національно-демократичної революції 1917-1920 рр. в Україні. Специфіка соціального управління в кризових умовах найяскравіше виявилася в урбанізованих регіонах, тому що тут, на відміну від сільської місцевості, практично не використовувалися традиційні форми соціальної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історики, що вивчали період Української національно-демократичної революції, звертали увагу, у першу чергу, на політичні процеси [1]. Окремі дослідження присвячені змінам у соціальній структурі українського суспільства, у тому числі процесам у селянських верствах [2]. У роботах Б. І. Андрусишина [3] і О. П. Реєнта [4] аналізується політика українських урядів і стан робочого класу в роки революції. Проте комплексний розгляд процесів соціального регулювання ще не був предметом окремого дослідження.

Метою статті є вивчення основних способів управління соціальними процесами в промислових районах України в період національно-демократичної революції 1917-1920 рр. Для досягнення поставленої мети передбачається рішення таких **задач**:

- визначити перелік управлінських структур, які здійснювали регулятивну діяльність;
- проаналізувати основні засоби, за допомогою яких досягалися управлінські задачі;
- охарактеризувати проблеми, з якими зіткнулося суспільство в процесі соціального регулювання в умовах економічної й політичної кризи.

Виклад основного матеріалу. З початком революційних подій відбулося послаблення виконавчої влади, що полягало в появі паралельних управлінських структур, у втраті авторитету влади і, як наслідок, у зниженні ефективності управління. Наприкінці літа 1917 р. у процесі підготовки до зими міський продовольчий комітет Бахмута звернувся до мешканців не з чітким розпорядженням, а з "щирим проханням". Він попередив, що запасти вугілля на зиму для всіх, хто цього потребує, неможливо [5]. Комітет просив громадян: "Хто має нагоду - зробіть запас палива - вугілля і дров, бо з настанням бездоріжжя скоротиться постачання вугілля до міста, і, поза сумнівом, підвищиться ціна на вугілля" [5]. Вирішення такої буденної задачі, як стягнення грошової суми з боржника, стало вельми скрутним. Костянтинівська рада намагалася вирішити її шляхом клопотання "перед усіма революційними установами, робітничими організаціями, а саме - перед Радами робітничих, селянських і солдатських депутатів, професійними спілками робітників і службовців і Примирливими камерами"[1] [6, арк. 63].

Відсутність чіткого розподілу повноважень змушувала нових урядовців виконувати несподівані функції. Реєстрацією шлюбів займалися військові комісари. У військово-революційному штабі Костянтинівського району складалися особливі акти "обопільної шлюбної умови", у яких особи, що уклали шлюб, зобов'язувалися "жити спільно у цілковитій згоді і взаємній слухняності до закінчення свого земного життя" [6, арк. 83, 83зв.].

У листопаді 1917 р. газета "Приазовський край" відзначила занепад у сільському господарстві півдня України. Найбільш хліборобні повіти "покинуті, забуті, і гниє в них єдине наше багатство". Хліб "майже не скошений, а той, що скошений, гниє на полях". Характерно, що замість того, щоб указати на конкретних винуватців, автор пропонує посадити на лаву підсудних "всю Росію, весь багатомільйонний народ" і стверджує, що вирок "ухвалить історія" [7]. У березні 1918 р. бахмутська газета "Червоний вал" опублікувала повідомлення "Про санітарні заходи" у зв'язку із загрозою епідемій. Справедливо відзначивши, що "пройшов той час, коли

[1] "Примирливі камери" або промислові суди утворювалися на підприємствах з обраних на паритетній основі господарів та робітників і мали на меті запобігати конфліктам між робітниками та підприємцями. Створені на виконання закону Тимчасового уряду 5 серпня 1917 р. (*Прим. ред.*).

PDF создан испытательной версией pdfFactory Pro www.pdffactory.com

говорили: "начальство поклопочеться", - воно частково вже віджило, частково атрофувалося", газета вказала, що тепер "нами повинна керувати громадянська зрілість і свідомість громадського обов'язку". Невідкладно взятися за санітарні заходи пропонувалося "з відчуття самозбереження". Особливо не сподіваючись на вказану мотивацію, автор повідомлення з незламною вірою у державні важелі невідкладним завданням бачив створення "нового керівного органу" [8].

У березні 1919 р. у дитячому будинку Харківського відділу народної освіти вийшов із ладу водопровід. Відділ освіти звернувся до відділу комунального господарства "з проханням зробити розпорядження брандмейстеру пожежної частини про доставку води за допомогою пожежних коней". Через декілька днів відділ освіти констатував, що, "попри розпорядження відділу комунального господарства, брандмейстер відмовляється доставляти воду" [9, арк. 131].

Бахмутська повітова земська управа та відділ народної освіти в травні 1919 р. наказали революційним органам влади на місцях "узяти на облік все майно, залишене колишніми власниками, і скласти його точний опис". Це майно було потрібно "всіляко оберігати від розкрадання з чиєї б то не було сторони". Ця вказівка була розіслана "ревкомам, волосним радам, комітетам, а де немає таких - професійним революційним організаціям" [8].

Улітку 1919 р. у Нікополі командир особливого загону ревкому Байраченко узяв на себе економічні функції. У рапорті за підсумками інспекції одного з радянських сільськогосподарських маєтків він докладав ревкому: "З опитування людей з'ясував: хліб буде прибраний своєчасно, без збитку, тобто обсипатися не дадуть" [10, арк. 78]. Байраченко за вказівкою ревкому забезпечував реалізацію загальної трудової повинності. Йому було наказано "всіляких біженців, жебраків і безробітних відправляти до радянських господарств на роботи по збиранню врожаю" [10, арк. 98]. Ще однією структурою, що вирішувала питання працевлаштування, був комітет у справах полонених і біженців - так званий Полонбіж. На початку серпня він запропонував тридцяти біженцям сільськогосподарську роботу в радянській економії, але біженці "категорично відмовилися". Полонбіж прохав ревком "вжити належних заходів або надати право діяти самостійно" [10, арк. 143].

При білогвардійцях було зроблено спробу відновити дореволюційну систему управління, у якій, проте, головним інструментом залишався примус. У липні 1919 р. у Луганську товариш прокурора рекомендував звернутися до мирового судді дружині (громадський шлюб) агента кримінального розшуку, яку чоловік "постійно б'є, відбирає речі", і навіть наказав "своїм підлеглим бити її" [11, арк. 30, 30зв., 31]. У липні 1919 р. на нараді в Богодухівській земській управі з питання про боротьбу з холерою місцевий земський лікар М. М. Земцов відзначав, що "суспільні установи м. Богодухова дуже пасивні". Єдиним засобом навести лад лікар уважав "належний тиск на суспільні організації" з боку уряду, не "зупиняючись, через важливість справи, і перед крутими заходами" [12, арк. 13]. У вересні 1919 р. технік І. Кржемінський для ремонту шкіл і лікарень запропонував Ізюмській земській управі "привернути примусовим шляхом місцеве селянське населення, на користь якого благополуччя як лікарень, так і шкіл" [13, арк. 21, 21зв.].

Остаточно утвердившись в Україні, більшовики зайнялися звичною справою - розподілом матеріальних цінностей. У листопаді 1919 р. Харківський губернський ревком звернувся до товариства "Мазут" і товариства братів Нобель із вимогою "припинити постачання продуктів без дозволу ревкому". У тому ж розпорядженні наказувалося "відпустити конторі Електричної станції нафту, гас, моторне мастило" [14, арк. 2]. У грудні 1919 р. Харківський губернський ревком своїм черговим розпорядженням наказав усім швачним майстерням терміново "виконати замовлення Революційного Червоного Хреста" [14, арк. 4]. У січні 1920 р. голова Старобільського ревкому М. Зозуля опікувався проблемами грошового обігу і своїм наказом зобов'язав "всіх мешканців міста Старобільська і його повіту приймати українські і донські грошові знаки нарівні з радянськими" [15, арк. 22]. Він же втрутився у функціонування ринку житла й іншим наказом заборонив "передавання в оренду будинків і окремих кімнат, а також інших приміщень під торгівлю, майстерні, склади тощо". Наказувалося "проводити такі дії тільки з відома й дозволу Житлового відділу" [15, арк. 39]. З іншого боку, той самий Зозуля дозволив вільне ввезення і продаж продуктів першої необхідності з метою постачання населенню, наказав усім приватним торгівцям "негайно відкрити торгівлю всіма товарами й продуктами", причому крамниці мали бути відчиненими щодня з 9 години ранку до 6 години вечора. Як завіряв Зозуля, "безпека торговців перед погромниками й злодіями буде забезпечена міліцією" [15, арк. 51]. За більшовицькою традицією, голова не утримався від загрози: "Прихований товар буде реквізований" [15, арк. 51зв.]. У квітні 1920 р. мешканці Харкова могли одержувати продуктові посилки в посилочній конторі тільки з посвідченнями місцевої ради або фабрично-заводського комітету [14, арк. 199].

У лютому 1920 р. у Харкові для вирішення проблем водопостачання було потрібне звернення губернської НК до ревкому. У зверненні говорилося: "Частково відновлена дія водогону. Спостерігаються у володіннях, що мають воду, відмови у воді громадянам, що приходять для отримання такої. Просимо підтвердити наказ про право користування водою для всіх, хто потребує води в епідемічний час" [16, арк. 33].

Почалося формування нової системи виконавчих органів. У березні 1920 р. газети повідомили населення про створення підвідділів рагсу для розірвання шлюбу при Бердянському повітовому ревкомі [17] і при Донецькому губернському виконкомі [18]. У разі нез'явлення громадян протягом двох місяців, шлюб вважався скасованим автоматично. У Катеринославі в червні 1920 р. начальнику міської міліції у зв'язку з тим, що "по Петербурзькій вулиці є у великій кількості чайні та їдальні, в яких пияцтво виходить за всякі межі", було запропоновано провести облаву. "Де виявиться самогон - скласти протоколи й опечатати підозрілі їдальні" [19, арк. 18].

Захоплення нової влади реквізиціями стало настільки масовим, що у вересні 1920 р. Донецький губернський виконком прийняв спеціальну ухвалу, у якій указував, що в краї "проводяться масові облави і обшуки, реквізуються продукти харчування

PDF создан испытательной версией pdfFactory Pro www.pdffactory.com

і речі домашнього призначення, причому реквізиції носять безсистемний, іноді незаконний характер, викликають незадоволеність громадян". Далі йшлося не про припинення реквізицій, а про уведення їх у якісь умовні рамки. Ухвала вимагала "про всі масові реквізиції з метою боротьби із спекуляцією доводити до відома Губернського управління і без його санкції реквізицій не проводити" [24, арк. 36]. Таким чином, це була незграбна спроба узаконити беззаконня.

Протягом усього періоду 1917-1920 рр. зберігався низький рівень професіоналізму співробітників радянських органів управління. У протоколі засідання Горлівсько-Щербинівської ради від 29 вересня 1917 р. наголошувалося, що "ведення справ в комісаріаті дуже в хаотичному стані і важливі папери не виконано" [25, арк. 8зв.]. У тій самій раді був складений список на видачу зброї, виданої декільком сотням активістів. 481 прізвище надруковано на машинці, зі вказівкою номерів зброї. Потім 32 прізвища вписано від руки, без номерів зброї, причому 6 прізвищ закреслено [26, арк. 67, 67зв.]. Боротьба за виконавчу дисципліну продовжувалася весною 1918 р. Ухвала Катеринославського губернського комітету рад свідчила: "Службовці не повинні збиратися групами, переходити марно з кімнати в кімнату і розгулювати коридорами" [27, арк. 3]. У травні 1919 р. у Юзівській раді відзначили, що "багато протоколів, присланих до центру, не підписані й невідомо кому вони належать" [20]. У липні 1919 р. наказ Нікопольського військово-революційного комітету відзначав "розхлябаність в роботі багатьох Радянських установ". Констатувалося, що "деякі завідувачі відділів нерідко відсутні на місці роботи. Деякі установи займаються всілякими відписками, заводячи бюрократичну канцелярську тяганину" [28, арк. 16]. Нікопольський раднаргосп звернувся з листом до місцевого відділу охорони здоров'я. У листі йшлося про необхідність створення асенізаційного обозу, "зважаючи на страшну занедбаність міста". Далі наголошувалося, що "наявним асенізаційним обозом очистити місто неможливо" і що про проблему не менше десяти разів письмово повідомлявся ревком [29, арк. 26зв.]. У січні 1920 р. голова Старобільського ВРК звернувся до всіх завідувачів відділів із пропозицією "утримуватися від видання самостійних наказів" [30, арк. 14]. Як виявляється з іншого наказу по Старобільському ВРК, "не дивлячись ні на які накази і розпорядження, на місцях мало що робиться в галузі будівництва радянської влади, усі видавані накази не виконуються" [30, арк. 55]. Подібна ситуація, яка існувала і в інших населених пунктах, створювала грунт для зловживань. У березні 1920 р. Харківський відділ соціального забезпечення відзначав, що продовольчий повітовий комітет "не видає муку і цукор для пайків сім'ям червоноармійців, а приватній особі відпустив 100 пудів для цукерок" [9, арк. 143]. Осінь 1920 р. не принесла змін. Наказ по Чистяківському підрайонному виконкому від 15 жовтня 1920 р. свідчив: "Співробітники неакуратно відвідують заняття і влаштовують якісь дружні бесіди". Голова виконкому попереджав: "Винних заарештовуватиму на 10-15 діб з виконанням своїх прямих обов'язків і притягатиму до відповідальності нарівні з дезертирами праці" і нагадував про необхідність "проводити заняття з 8 год. ранку до 2 год. дня" [31, арк. 112].

Повна анархія панувала в реквізиційних відомствах. Контролер робітничо-селянської інспекції в жовтні 1920 р. перевірив у Бахмутському Політбюро НК службу, що опікувалася конфіскаціями, і встановив: "Правильність наявності реквізованих і конфіскованих речей встановити неможливо, зважаючи на відсутність якої-небудь системи в діловодстві". Було з'ясовано, що з 17 квітня до 4 жовтня "видано 169 ордерів на виїмку надлишків майна", із них по 77 ордерам "немає ніяких слідів про виконання". Один ордер був "виданий на ім'я торговки, яка торгує на базарі". Не заповнені корінці ордерів, "зник" журнал вихідних паперів. Панує "хаос" у Політбюро [32, арк. 164].

Заради справедливості слід указати на спроби наведення ладу. Згідно з інформацією в слов'янській газеті "Більшовик", 5 жовтня 1920 р. революційний трибунал Слов'янська засудив саботажника до примусових робіт. Далі автор повідомлення заявляв, що "халатність, нехлюйство, некоректна поведінка з громадянами, канцелярська тяганина повинні розглядатися як саботаж, винні в якому мають притягуватися до суду ревтрибуналу [24, арк. 37].

Спостерігалося таке явище, як посилення відповідальності пересічних громадян за різні порушення. За роки кризи люди стали сприйнятливими тільки до максимально суворих санкцій, а керівні органи звикли добиватися виконання своїх вимог найкрутішими заходами. У лютому 1918 р. у багатьох районах України, у тому числі в районі станції Попасна, було оголошено більшовиками військовий стан. Цілком зрозуміло, що "по відношенню до темних осіб і контрреволюціонерів передбачалися "заходи аж до розстрілу", не цілком зрозумілий принцип визначення "темних осіб" [33]. У квітні 1918 р. комендант Єнакієвого прийняв ухвалу про заборону винокуріння в приватних заводах і квартирах, згідно з яким винні підлягали штрафу в сумі 500 крб, при повторному порушенні штраф підвищувався до 1000 крб, і слідувало виселення з квартири [34]. У лютому 1919 р. начальник міліції і член ревкому Павлівського рудника Кононов застрелив на вулиці собаку. Ревком не знайшов в даному вчинку "нічого зловмисного", а також взяв до уваги "колишню бездоганну діяльність". Проте Кононова виключили не тільки із членів ревкому, але і з партії більшовиків, позбавивши його права "вступати надалі як до партії, так і до комітету" [35, арк. 98].

Улітку 1919 р. санкції ще більш посилилися. Нікопольський відділ народної освіти розпорядився "всім громадянам, що мають на руках книги колишньої міської бібліотеки, узяті по абонементах, а також розкрадені", здати такі в триденний термін. Ті, хто книги не здасть, притягатимуться до відповідальності, "аж до ревтрибуналу" [36, арк. 16]. До речі, досвід Нікополя перейняли через рік у Луганську. Тут боржники зобов'язалися повернути книги до бібліотеки до 5 травня 1920 р. "Списки тих, що не здадуть, будуть передані до карного розшуку" [37, арк. 116].

Характерне застосування принципу не тільки невідворотності, а й безповоротності покарання. У січні 1920 р. Бахмутський відділ комунального господарства оголосив, що особи, які мають заборгованість за електричну енергію, "зобов'язані з'явитися для проведення остаточного розрахунку". Потім слідувала абсолютно незвичайна загроза: "Ті, що не з'являться, будуть негайно вимкнені з мережі, без права на нове приєднання" [23, арк. 7]. Революційний

PDF создан испытательной версией pdfFactory Pro www.pdffactory.com

трибунал за законами військового часу загрожував усьому бахмутському медичному персоналу (лікарям, зубним лікарям, студентам-медикам трьох старших курсів, фельдшерам, санітарам, усім працівникам аптечної справи), що не зареєструвався протягом 48 годин [23, арк. 5]. Усім власникам складів вина, горілки та інших спиртних напоїв у дводенний термін наказувалося представити у Відділ охорони здоров'я списки вина й адреси, де воно знаходиться, за невиконання також слідував суд ревтрибуналу [23, арк. 5].

Ще більш жорстко були готові розправитися з порушниками революційного порядку більшовики Бердянська. У березні 1920 р. з'явився наказ місцевого ревкому про здачу всього вина в триденний термін до повітового земельного відділу. "За невиконання наступить вища міра покарання за законами військово-революційного часу" [17].

Вагомий внесок у правотворчість вніс голова Старобільського ревкому. У січні 1920 р. своїм наказом він погрожував тим особам, що "з'являються на вулицях і розважальних місцях в нетверезому стані", арештом і переданням до суду революційного трибуналу [15, арк. 51зв.]. В іншому наказі він вимагав "знести всю зброю, що є у населення, якот: вогнепальну і холодну, мисливські рушниці, а також військове обмундирування і обладнання в двадцятиденний термін". Обмундирування наказувалося здати до міської управи, зброю - в управління міліції. У разі невиконання наказу громадянам загрожували обшуки й трибунал [15, арк. 11]. Винятком виглядає наказ того ж голови, у якому серйозне правопорушення залишалося практично без наслідків. У ньому зазначалося: "В багатьох місцях як міста Старобільська, так і його повіту, невідомо ким підпилюються телеграфні стовпи і вирізуються телефонно-телеграфні дроти". Тут же знайшлося пояснення подібним діям: "Це, можливо, робиться для особистих господарських потреб ким-небудь з селян". Потім голова всього лише роз'яснив, що "це наш нерв, який сполучає нас з усіма куточками Радянської республіки і дає знати, де що робиться". Усім радам і ревкомам доручалося "стежити за справністю телеграфних ліній" [15, арк. 7].

До серпня 1920 р. Радянська влада відчула себе більш упевнено, тому в Луганську за порушення комендантської години слідував всього лише штраф, за повторне порушення призначалися примусові роботи до семи діб [38].

Висновки

Таким чином, криза 1917-1920 рр. в Україні привела до глибоких трансформацій у сфері соціального регулювання. Був утрачений алгоритм вирішення елементарних управлінських задач. Руйнування ринкових механізмів приводило до втручання в господарські процеси різноманітних організацій і, як наслідок, до наростання хаосу й плутанини. Поява паралельних управлінських структур, часта зміна влади й розвал системи управління змушували населення вирішувати проблеми самотужки. В умовах громадянської війни вкрай ослабилася дія суспільної моралі, атрофувалося відчуття солідарності. Формування нової владної структури у вигляді Рад відбувалося в умовах дефіциту професійних кадрів і супроводжувалося адмініструванням на всіх рівнях і протягом усього зазначеного періоду. Одним із найбільш застосовуваних способів соціального регулювання стало революційне насильство. Важливим і деколи єдиним інструментом вирішення різних проблем був революційний трибунал. Необхідний результат досягався посилюванням покарання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белебеха І. О. Україна і комунізм / І. О. Белебеха. - Харків : Березіль, б.г., 2000. - Кн. 1: Україна напередодні комунізму. - 501 с.; Литвин В. М. Україна: доба війн і революцій (1914-1920) / В. М. Литвин. - К. : Альтернативи, 2003. - 485 с.; Михненко А. М. Історія Донецького басейну другої половини XIX - першої половини XX ст. : [монографія] / А. М. Михненко. - К.-Донецьк, 2003. - 440 с.; Солдатенко В. Ф. Українська революція: історичний нарис / В. Ф. Солдатенко. - К. : Либідь, 1999. - 976 с.; Україна і Росія в історичній ретроспективі : нариси : в 3 т. / [відп. ред. В. А. Смолій ; Інститут історії України НАН України]. - К. : Наук. думка, 2004. - Т. 2: Радянський проект для України. - 527 с.

2. Кульчицький С. В. УСРР в добу "воєнного комунізму" (1917-1920 рр.) / С. В. Кульчицький. - К. : б.в., 1994. - 141 с.; Очерки развития социально-классовой структуры УССР (1917-1937) / [С. В. Кульчицкий, И. К. Рыбалка, Ф. Г. Турченко и др.]. - К. : Наук. думка, 1987. - 237 с.

3. Андрусишин Б. І. У пошуках соціальної рівноваги. Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917-1920 рр. / Б. І. Андрусишин. - К. : Вид-во Федерації профспілок України, 1995. - 192 с.

4. Реєнт О. П. Українська революція і робітництво: соціально-політичні і економічні зміни 1917-1920 рр. / О. П. Реєнт. - К., 1996. - 265 с.

5. Трудовой Союз (орган Бахмутского земства). - 5 августа 1917 р. - № 23.

6. Донецький обласний державний архів (далі - ДОДА), ф. Р-2602, оп. 1, спр. 5.

7. Приазовский край. - 14 ноября 1917 р. - № 270.

8. Красный вал. - 21 марта 1919 р.

9. Державний архів Харківської області (далі - ДАХО), ф. Р-202, оп. 1, спр. 10. Переписка с Харьковским губернским отделом социального обеспечения.

10. Державний архів Дніпропетровської області (далі - ДАДО), ф. Р-4367, оп. 1, спр. 57. Переписка о быте пленных и беженцев.

11. Державний архів Луганської області (далі - ДАЛО), ф. 123, оп. 1, спр. 1. Проект особого положения о страже.

12. ДАХО, ф. 306, оп. 1, спр. 105. Об эпидемии холеры в Богодуховском уезде в 1919 г. и о мерах борьбы с ней.

13. ДАХО, ф. 22, оп. 1, спр. 100а. Переписка по поводу ремонта в медицинских учреждениях Изюмского уезда (1919 г.).

14. ДАХО, ф. Р-202, оп. 2, спр. 3с. Харьковский губревком. Переписка с отделами губревкома.

15. ДАЛО, ф. Р-1173, оп. 1, спр. 3. Приказы Старобельского уездного военно-революционного комитета.

16. ДАХО, ф. Р-202, оп. 2, спр. 5с. Переписка губернского ревкома с губернской чрезвычайной комиссией.

17. Известия (Бердянск). - 10 марта 1920 р.

18. Бюллетень распоряжений и постановлений Донецкого губисполкома (приложение к газете "Известия").

19. ДАДО, ф. Р-158, оп. 1, спр. 9а. Переписка о регистрации бывших юристов, офицеров, жандармов, духовенства и других лиц.

20. Донецкая коммуна. - 4 мая 1919 р. - № 40 (53).

21. ДАДО, ф. Р-4367, оп. 1, спр. 27. Доклады и докладные записки отделов ревкома и переписка с ними.

22. ДАХО, ф. Р-202, оп. 1, спр. 19. Переписка с отделом народного образования.

23. ДОДА, ф. Р-1527, оп. 1, спр. 2. Приказы Бахмутского уездного ВРК по отделу здравоохранения.

PDF создан испытательной версией pdfFactory Pro www.pdffactory.com

24. ДОДА, ф. Р-1527, оп. 1, спр. 3. Постановления Бахмутского уездного исполкома.
25. ДОДА, ф. Р-2602, оп. 1, спр. 1. Доклады, протоколы заседаний коллегии Бахмутского Политбюро.
26. ДОДА, ф. Р-2627, оп. 1, спр. 2. Постановления, положения, приказы, инструкции Чистяковского районного исполнительного комитета.
27. ДАДО, ф. Р-158, оп. 1, спр. 1. Постановления и протоколы губисполкома о мероприятиях по укреплению трудовой дисциплины.
28. ДАДО, ф. Р-4367, оп. 1, спр. 48. Переписка об организации комитета помощи пленным и беженцам.
29. ДАДО, ф. Р-4367, оп. 1, спр. 39. Переписка о снабжении больниц, лазаретов продовольствием и медикаментами.
30. ДАЛО, ф. Р-1173, оп. 1, спр. 5. Циркуляры, приказы, объявления Старобельского уездного ВРК о сдаче медикаментов.
31. ДОДА, ф. Р-870, оп. 1, спр. 2. Постановления, положения, приказы, инструкции.
32. ДОДА, ф. Р-1527, оп. 2, спр. 7. Доклады, протокол заседания коллегии Бахмутского Политбюро. 1920 г.
33. Известия революционных войск (Никитовка, Южн. ж.д. Донецкого бассейна). - 20 февраля 1918 р. - № 5.
34. "Вестник Енакиево". - 14(1) апреля 1918 р.
35. ДАЛО, ф. Р-2399, оп. 1, спр. 1. Протоколы, заседания, объявления и постановления революционного комитета Павловского рудника.
36. ДАДО, ф. Р-4367, оп. 1, спр. 38. Переписка с отделом народного образования о его преобразовании, о повышении зарплаты актерам.
37. ДАЛО, ф. Р-463, оп. 1, спр. 2. Постановления и приказы Луганского уездного военно-революционного комитета.
38. Всероссийская кочегарка (Луганск). - 6 август 1920 р.

V. Popov

METHODS OF THE SOCIAL ADJUSTING IN THE INDUSTRIAL DISTRICTS OF UKRAINE IN 1917-1920

In the article the circle of the questions related to the social process control in the industrial districts of Ukraine in the period of national-democrat revolution 1917-1920 is considered. The subjects of regulative activity are definite, facilities of achievement of administrative tasks are analysed, problems arising up in the process of organization of social management are characterized.

Key words: *efficiency of management, destruction of imperious vertical line, parallel imperious structures, deficit of professional shots, revolutionary violence.*

© *В. Попов*
Надійшла до редакції 19.01.2012

УДК 94(470+571)"18/19"

РОЗРОБКА ОСНОВ НОВОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ОСОБЛИВОЮ НАРАДОЮ З ПОТРЕБ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ЗІНАЇДА СВЯЩЕНКО,
кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та правознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

У статті зроблено спробу на основі аналізу джерельної бази дослідити розробку Особливою нарадою з потреб сільськогосподарської промисловості основ нової аграрної політики Російської імперії початку XX ст. Звертається увага на проблему подальшої долі селянської общини та реформування селянського управління.

Ключові слова: *Особлива нарада, селянське самоуправління, нова аграрна політика, селянська община, хутір, індивідуальний вихід.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. За умов набуття Україною незалежності, інтенсивного проникнення в сільськогосподарське виробництво якісно нових ринкових відносин, формування індивідуального селянського господарства досить важливим постає питання про детальне вивчення й переоцінку аналогічних процесів кінця XIX - початку XX ст. Це дозволить уникнути багатьох помилок і якомога корисніше використати набутий досвід в умовах сучасного реформування аграрного сектора України.

У цьому контексті привертає увагу діяльність

PDF создан испытательной версией pdfFactory Pro www.pdffactory.com